

4 Ibidem, 201.

5 Ibidem, 202.

6 Ibidem, 204.

het proces in de rechtbank vertelde Mies: 'Ik heb Schaap haar ook nooit horen bedreigen. En ze heeft mij ook nooit verteld dat hij dat heeft gedaan. (...) Ik heb niet gemerkt dat ze er ooit spijt van heeft gehad dat ze zoveel mensen bij de SD aanbracht.'⁴ Ans verdedigde zich in de rechtszaal: 'Ik dacht dat de Joden naar Polen gingen om te werken. (...) Ik ben volslagen krankzinnig geweest. Ik had een vreselijke angst voor de SD. Ze hadden me vreselijk bedreigd. Ik kon niet onderduiken.'⁵

Seksuele abnormaliteit

De zwaarste straf, de doodstraf, werd geëist. De advocaat van Ans probeerde haar minder toerekeningsvatbaar te verklaren om dit te voorkomen. 'De psychiater zal dan misschien kunnen aangeven in hoeverre haar seksuele abnormaliteit van invloed is geweest en in hoeverre haar lichamelijke toestand van invloed kan zijn geweest.'⁶ De rechter ging hier echter niet in mee. Ans was geheel verantwoordelijk voor haar daden en kreeg de doodstraf. Ze mocht niet tegen haar doodvonnis in beroep gaan. Ans heeft koningin Wilhelmina om gratie verzocht, ze heeft zich nog bekeerd tot het katholicisme en geprobeerd om zoveel mogelijk te getuigen tegen andere collaborateurs. Het heeft haar niet geholpen. Op 42-jarige leeftijd kreeg zij de kogel. Ans van Dijk was de enige Nederlandse vrouw na de oorlog waarbij het doodvonnis daadwerkelijk werd uitgevoerd. ■

Bronnen

Het vrouwenlexicon van Huygens ING, lemma Anna van Dijk geschreven door Marie-Cécile van Hintum (laatst gewijzigd april 2018).

Koos Groen, *Een prooi wordt jager. De zaak van de Joodse verraadster Ans van Dijk* (Feerwerd 2016).

len Dales bij haar benoeming tot burgermeester van Nijmegen in 1987. Foto: Roland Gerrits. Bron: Fotocollectie Anefo.

Eigenzinnige bestuurder met 'geuzenbloed'

Ien Dales (1931-1994)

In de herfst van 1989 zocht Wim Kok in zijn partij naar geschikte ministers. Eveline Herfkens was de post voor Ontwikkelingssamenwerking aangeboden, terwijl het nummer van Ien Dales geen gehoor gaf. Dales was als burgemeester van Nijmegen op werkbezoek in China en onbereikbaar. Eenmaal thuis liet zij Kok direct weten een ministerschap te aanvaarden.

Dales kreeg Binnenlandse Zaken en Ontwikkelingssamenwerking ging naar Jan Pronk. Herfkens kreeg te horen dat er niet nog een vrouw nodig was en in de coalitie met het CDA lag Pronk goed bij de linkse achterban van de PvdA. 'Ma Flodder', zoals Dales wel werd genoemd, had nog geen duizend dagen over Nijmegen geregeerd toen zij als minister aantrad. Ze was eerder staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in het kabinet Van Agt (1981-1982) en diende met haar minister Den Uyl voorstellen in om de

ziektewetuitkeringen te beperken. Dales kwam recht tegenover toenmalig FNV-voorman Wim Kok te staan, maar tegelijk dwong haar vasthoudendheid respect bij de kiezers af. Bij de volgende Kamerverkiezingen behaalde zij met voorkeursstemmen een zetel.

Directe bestuursstijl

Dales was meer bestuurder dan politicus, was erg direct en had weinig op met geneuzel over details. In de vroege jaren zeventig was zij directeur van Kerk en Wereld, het kaderopleidingsinstituut van de Nederlandse Hervormde

Daan Schuijt is redacteur van Kleio.

Staatssecretaris Dales (PvdA) en vicepremier Den Uyl (PvdA) in de Tweede Kamer tijdens de behandeling van het wetsontwerp over de eenmalige uitkering, 17 september 1981. Foto: Rob Bogaerts/Anefo, Nationaal Archief.

Kerk in Driebergen. Zelf had zij hier haar opleiding genoten en was ze zeer onder de indruk geraakt van Willem Banning, de leidende figuur in de oecumenische beweging van vlak na de oorlog en een van de grondleggers van de Partij van de Arbeid. Dales moest er in 1974 vertrekken, omdat de medewerkers haar optreden te autoritair vonden. Enkele jaren later leidde zij als directeur van de Gemeentelijke Sociale Dienst in Rotterdam een grootschalige, lastige reorganisatie, nadat enkele fraudegevallen door ambtenaren aan het licht waren gekomen. Haar doortastende aanpak viel op bij de partijtop en Joop den Uyl haalde haar als staatssecretaris naar Den Haag. Dales werd geboren in een Nederlands-hervormd gezin in Arnhem. Haar vader, handelaar in bouwmaterialen, overleed toen len nog maar tien jaar was. Haar moeder voedde haar drie kinderen alleen op. Na haar hbs-tijd kwam Dales in 1950 in Driebergen bij Kerk en Wereld terecht en leerde zij Banning kennen. Op een korte uitstap naar Zeeland na bleef zij tot 1974 aan het opleidingsinstituut verbonden. Pas in 1968 werd Dales lid van de PvdA.

Eigenheid

Dales was nooit direct geliefd, maar de waardering voor haar groeide geleidelijk, vooral omdat zij zichzelf bleef. Dales gaf niets om uiterlijk vertoon, was geen partijtjiger en bezocht dan ook nauwelijks PvdA-congressen of borrels. Ze was geen uitgesproken feminist, had wel sympathie voor de Rode Vrouwen, maar deed het liefst gewoon haar werk zo goed mogelijk. Als burgemeester ging zij vaak op werkbezoek in achterstandswijken en had ze een hekel aan de bureauwijsheden van haar ambtenaren. Als minister reageerde zij zichtbaar geïrriteerd als Kamerleden tot drie cijfers achter de komma doorvroegen. Bekend is haar gemopper op journalisten nadat zij de formatie-onderhandelingen in 1989 verliet: 'Zeg heren, wilt u me bij de auto laten, verdikkeme!' Dales vond het niet nodig om veel over haar privéleven los te laten. Het ging immers om de zaak, niet om haar. Dales bleef ongetrouwd en had een innige relatie met Elizabeth Schmitz, onder meer burgemeester van Haarlem en staatssecretaris van Justitie (1994-1998). Dales en Schmitz ontkenden tot de onverwachte dood van Dales

in 1994 elkaars levenspartner te zijn. Het leidde bij de uitvaart van Dales tot nogal vervelende situaties waarbij de fotografen van de roddelpers voortdurend op de hevig geëmotioneerde Schmitz inzoomden.

Monique Leyenaar van de Radboud Universiteit analyseerde de opkomst van 33 vrouwelijke ministers in 29 naoorlogse kabinetten (tot 2012) in Nederland.

'Dales gaf niets om uiterlijk vertoon, was geen partijtjiger en bezocht dan ook nauwelijks PvdA-congressen of borrels'

Dales was in 1989 pas de eerste vrouwelijke minister van Binnenlandse Zaken. Tot in de jaren negentig was het gebruik een vrouw eerder als staatssecretaris te benoemen, zoals ook Dales dat werd in 1981. Bij haar herdenkingsdienst sprak premier Lubbers over haar als 'een pronte vrouw, die lastig kon zijn maar ook onvergetelijk trouw aan de publieke dienst. Zij had geuzenbloed in zich. Vrij, maar met inzet. Soms bruusk, maar altijd met toewijding'¹ ■

■ Citaat afkomstig uit M. van Meurs, *Arnhemse verhalen van 1940 tot heden*, (Utrecht 1998).

